

Kontigo

Den europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutvecklings (EJFLU)
landsbygdsutvecklingsprogram för Åland 2014 –
2020

Miljökonsekvensbedömning
Slutversion

Malmö 2014-04-25

Innehåll

Innehåll.....	2
Förord.....	4
Sammanfattning.....	5
1 Bakgrund	7
1.1 Programmen och krav på MKB	7
1.2 Regionalpolitisk kontext	7
1.3 MKB – Syfte och innehåll.....	8
1.4 Genomförande av MKB.....	9
2 Programförslaget.....	10
2.1 Mål och strategi.....	10
2.2 Prioriteringar och insatsområden	10
2.3 Samband med andra planer och program	11
3 Miljöstatus.....	12
3.1 Karaktäristiska miljöförhållanden	12
3.2 Luft	12
3.3 Vatten.....	13
3.4 Natur – och kulturvärden.....	13
3.5 Lantbrukets miljöpåverkan.....	14
4 Miljömål och miljöhänsyn.....	15
4.1 Internationella miljömål – EU:s arbete för hållbar utveckling.....	15
4.2 Ålands miljömål.....	16
4.3 Miljöhänsyn i utarbetande av programmet	18
5 Avgränsning.....	19
5.1 Generella kriterier för avgränsning.....	19
5.2 Avgränsning för detta program	20
5.2.1 Avgränsningssammanträdet.....	21
5.3 Hur bedömningen gjorts.....	21
6 Betydande påverkan, skadeförebyggande och uppföljning.....	22
6.1 Beskrivning och analys av betydande miljöpåverkan	22
6.1.1 Rådgivningstjänster	22
6.1.2 Investeringar	24
6.1.3 Nyetableringsstöd.....	25
6.1.4 Förnyelse av samhällen	26
6.1.5 Insatser för miljömässig hållbarhet.....	27

6.1.6	Stöd syftande till social inkludering, fattigdomsbekämpning samt ekonomisk utveckling (Leader).....	28
6.1.7	Sammanfattande bedömning	29
6.2	Skadeförebyggande.....	30
6.3	Nollalternativet.....	30
6.4	Verkan på miljön i ett område utanför Åland.....	31
6.5	Åtgärder för övervakning.....	32
7	Utfall av samråd	33
	Bilaga 1 Protokoll fört vid Avgränsningssammanträde för miljökonsekvensbedömningen av Ålands ESI-program 2014 - 2020.....	35
	Bilaga 2 Material som använts vid utförande av MKB	36

Förord

Åland har som medlem i Europeiska Unionen arbetat med – och erhållit stöd från EU:s strukturfonder sedan 1995. Sedan slutet av 2012 pågår arbetet med förberedelser av den fjärde omgången EU-program, avseende perioden 2014-2020.

I enlighet med rådets och Europaparlamentets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om miljöhänsyn i vissa planer och program (även kallat SEA-direktivet) ska samtliga program miljöbedömas. Detsamma följer av landskapslag (2006:82) om miljökonsekvensbedömning (MKB). Utöver att genomförande av miljöbedömning är efterfrågat i lag så är det en central del i främjandet av hållbar utveckling att relevanta miljöaspekter integreras i programmen.

Kontigo AB har fått i uppdrag av Ålands landskapsregering att inom ramen för en förhandsutvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet utarbeta en MKB av programmet. En första version av denna inlämnades i anslutning till remissutskicket av programmet i maj 2013. Föreliggande slutrapport utgår från den version av det operativa programmet som är daterad den 10 april 2014.

För förhandsutvärderingen i sin helhet ansvarar Ålands statistik – och utredningsbyrå. För den MKB som presenteras i föreliggande rapport ansvarar Kontigo.

Malmö 25 april 2014

Klara Spangenberg

Affärsområdeschef Miljömässig hållbarhet, Kontigo AB

Sammanfattning

Ålands landskapsregering inledde i slutet av 2012 arbetet med att utarbeta och fatta beslut om nya operativprogram med finansiering från de Europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI).

I enlighet med rådets och Europaparlamentets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om miljöhänsyn i vissa planer och program (även kallat SEA-direktivet) ska samtliga program miljöbedömas. Detsamma följer av landskapslag (2006:82) om miljökonsekvensbedömning (MKB).

Kontigo AB har fått i uppdrag av Ålands landskapsregering att inom ramen för en förhandsutvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet (program med stöd från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, EJFLU) utarbeta en MKB av programmet. Denna presenteras i föreliggande rapport.

Syftet med en miljökonsekvensbedömning är att identifiera, beskriva och bedöma de direkta och indirekta effekter som ett projekt, en plan eller ett program kan medföra dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap, materiella tillgångar och kulturarv, dels på samspelet mellan dessa faktorer.

Strukturfondsprogrammets karaktär innebär en stor osäkerhet sett till miljöpåverkan eftersom det konkreta utfallet av programmet till stor del att formas med utgångspunkt i vilka satsningar, projekt o.s.v. som på olika sätt får stöd genom programmet. Givet detta är det olämpligt att göra för många och för stora antaganden eftersom slutsatserna då riskerar att bli oanvändbara. MKB:n handlar istället om att identifiera om programmen innebär risker för betydande negativ påverkan eller möjligheter till betydande positiv påverkan.

Inom ramen för uppdraget har bedömningen av miljöpåverkan gjorts för åtgärder fördelade i följande block:

- Rådgivningstjänster
- Investeringar
- Nyetableringsstöd
- Förnyelse av samhällen
- Insatser för miljömässig hållbarhet
- Stöd syftande till social inkludering, fattigdomsbekämpning samt ekonomisk utveckling (Leader)

Denna MKB bygger på kvalitativa resonemang med utgångspunkt i det underlagsmaterial som presenteras i bilaga 2. Ytterligare en viktig utgångspunkt har varit kontakter och intervjuer med relevanta åländska aktörer som på olika sätt har kunskap om miljöförhållanden, programutformandet, förväntade konsekvenser, lagstiftning etc.

Bedömningen av miljöpåverkan visar att Landsbygdsutvecklingsprogrammet kan komma att medföra både positiva och negativa konsekvenser. Landsbygdsutvecklingsprogrammet i sin helhet innebär dock varken betydande positiv – eller betydande negativ påverkan på miljön.

Då enskilda insatser kan ha negativ påverkan på miljön är det avgörande att styrningen av programmet, både vad gäller styrningen av insatser och projekt liksom av en bredare integrering av miljöhänsyn, utvecklas och fullföljs i genomförandet.

1 Bakgrund

1.1 Programmen och krav på MKB

Ålands landskapsregering inledde i slutet av 2012 arbetet med att utarbeta och fatta beslut om nya operativprogram med finansiering från de Europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI).

I enlighet med rådets och Europaparlamentets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om miljöhänsyn i vissa planer och program (även kallat SEA-direktivet) ska samtliga program miljöbedömas. Detsamma följer av landskapslag (2006:82) om miljökonsekvensbedömning (MKB).

Programmen som omfattas av miljökonsekvensbedömningen ska genomföras med finansiering från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF), Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF). Programmen genomförs i landskapet Åland under perioden 2014-2020.

Utöver att genomförande av miljöbedömning är efterfrågat i lag så är det en central del i främjandet av hållbar utveckling att relevanta miljöaspekter integreras i program. Avsikten med att låta utföra en miljökonsekvensbedömning är att utreda om programmen bedöms kunna få en betydande miljöpåverkan.

Kontigo AB har fått i uppdrag av Ålands landskapsregering att inom ramen för en förhandsutvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet utarbeta en MKB av programmet.

1.2 Regionalpolitisk kontext

Åland har sedan EU-inträdet 1995 arbetat med EU:s strukturfonder. Programmet som ska genomföras med finansiering från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) benämns landsbygdsutvecklingsprogram för Åland 2014 – 2020 (härefter Landsbygdsutvecklingsprogrammet).

I Kommissionens övergripande mål och strategier för de av EJFLU finansierade europeiska landsbygdsutvecklingsprogrammen lyfter man fram sex stycken s.k. Unionsprioriteringar:

1. Främja kunskapsöverföring och innovationer inom primärnäringarna i landsbygdsområden
2. Förbättra konkurrenskraften inom jordbruket och livsmedelssektorn
3. Främja effektivitet och riskhantering inom livsmedelsproduktionskedjan
4. Bevara och stärka det ekosystem som är beroende av jord- och skogsbruk
5. Främja resurseffektivitet och en utveckling mot ett klimatneutralt jord- och skogsbruk
6. Främja ekonomisk utveckling, social inklusion och minska fattigdom i landsbygdsområden

Utöver Landsbygdsprogrammet kommer i Landskapet Åland genomföras den europeiska regionala utvecklingsfondens (ERUF) och socialfondens (ESF) gemensamma operativa program för Åland 2014 – 2020 samt ett program med stöd från Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF).

1.3 MKB – Syfte och innehåll

SEA-direktivet¹ syftar till att sörja för en hög nivå på skyddet av miljön och bidra till att integrera miljöaspekter i utarbetandet och antagandet av planer och program för att främja en hållbar utveckling.

I landskapslag (2006:82) om miljökonsekvensbedömning (härefter Landskapslagen) 1 kap 1 § framgår vidare att:

Syftet med en miljökonsekvensbedömning är att identifiera, beskriva och bedöma de direkta och indirekta effekter som ett projekt, en plan eller ett program kan medföra dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap, materiella tillgångar och kulturarv, dels på samspelet mellan dessa faktorer.

Vid framtagande av en MKB på Åland är det ett minimikrav att förhålla sig till följande delar i Landskapslagen:

2 kap 4 § anger följande grundkrav på vad som ska ingå i en MKB:

- en beskrivning av de ändamål som eftersträvas med ett projekt, en plan eller ett program,
- en beskrivning av sådana i 1 § 2 mom. avsedda miljöförhållanden som utmärker de naturområden vilka kan påverkas väsentligt, inbegripet en redogörelse för i lag skyddade natur- eller kulturvärden som kan påverkas samt en redogörelse av den miljöpåverkan av betydelse som kan följa,
- en beskrivning och analys av betydande miljöpåverkan som kan uppkomma som följd av olika huvudalternativ, såsom avseende tillvägagångssätt och platsval,
- en beskrivning och analys av nollalternativet, dvs. en analys av sådan miljöpåverkan som följer av att ett projekt inte genomförs eller att en plan eller ett program inte fastställs,
- en sammanfattning av de synpunkter som har givits vid avgränsningssammanträdet och de yttranden som inlämnats avseende utkastet till MKB:en samt kommentarer till dessa synpunkter och yttranden samt
- (2010/75) en redogörelse för sådan miljöpåverkan som väsentligt kan ha verkan på miljön i ett område utanför landskapet och för hur information om gränsöverskridande påverkan enligt 14 § denna lag har beaktats.

Vidare anger 2 kap 5 § följande särskilda krav på vad som ska ingå i en MKB som avser en plan eller ett program:

¹ Ålands lagting har infört direktivet i Åländsk lagstiftning genom beslut LTB 27/2006.

- en sammanfattning av planen eller programmets innehåll,
- (2010/75) de mål för skydd av miljön som uppställts på internationell nivå och på gemenskaps- eller medlemsstatsnivå och som är relevanta för planen eller programmet och det sätt på vilket dessa mål och varje form av miljöhänsyn har beaktats under utarbetandet av planen eller programmet,
- (2010/75) en sammanfattning av skälen till valet av de alternativ som behandlats och en beskrivning av hur bedömningen gjorts och vilka problem som påträffats såsom tekniska brister eller brist på kunskap när de begärda uppgifterna sammanställdes,
- (2010/75) en beskrivning av de åtgärder som planeras för övervakning i enlighet med 14a §,
- en beskrivning av åtgärder som planeras för att förhindra, minska och uppväga varje betydande negativ miljöeffekt som följer av att en plan eller ett program genomförs samt en icke-teknisk sammanfattning av de uppgifter som ges enligt kraven i 4 §.

1.4 Genomförande av MKB

Processen för en miljöbedömning omfattar följande moment:

- Behovsbedömningen (screening) där den programansvariga myndigheten analyserar de formella kriterier som utlöser krav på miljöbedömning.
- Avgränsningen (scoping); En miljökonsekvensbedömning innefattar ett utredningsförfarande för att avgränsa alternativ eller konsekvenser som utredningen skall omfatta. I detta fall genomfördes ett öppet avgränsningssammanträde där envar erbjöds att delta, ställa frågor och ge förslag till vilka alternativ eller konsekvenser som bör ingå i bedömningen.
- Bedömning (assessment) – utredning och analys – av programmets betydande miljöpåverkan, av rimliga alternativ samt av behövliga åtgärder för att förstärka positiva verkningar och minimera negativa verkningar.
- Granskning (review) av myndigheter och allmänheten av förslag till program och MKB. I detta fall genomförs ett samråd som kan leda till revidering och komplettering av denna MKB.
- Beslut om programmet, då MKB och synpunkter från samråd beaktas.
- Offentliggörande av motiv till den valda utformningen av programmet, med en beskrivning av hur integreringen av miljöhänsyn har gått till samt hur synpunkter från samråd och MKB har beaktats.
- Uppföljning (monitoring) av hur programmet genomförs, med fokus på väsentliga positiva och negativa verkningar för hälsa, miljö och resurshushållning.

2 Programförslaget

En MKB ska redovisa de ändamål som programmet eftersträvar samt en sammanfattning av programmets innehåll. I detta syfte presenteras därför programmets övergripande mål, strategi, prioriteringar och insatsområden. Vidare framläggs Landsbygdsutvecklingsprogrammets samband med andra planer och program.

2.1 Mål och strategi

De övergripande målen för Landsbygdsutvecklingsprogrammet är att bidra till:

- Hållbar och smart ekonomisk utveckling på landsbygden
- Utveckling och diversifiering av det till landsbygden kopplade näringslivet
- Att stärka och utveckla de redan goda natur- och miljöförhållandena
- Att stärka Ålands attraktivitet som samhälle

Den övergripande strategin för att uppnå dessa mål är att säkerställa en tillräcklig primärproduktion. Detta ska säkerställa att livsmedel för konsumenterna och råvaror för Ålands livsmedelsindustri finns i tillräcklig mängd och kvalitet.

2.2 Prioriteringar och insatsområden

I Kommissionens övergripande mål och strategier för de av EJFLU finansierade europeiska landsbygdsutvecklingsprogrammen lyfter man fram sex stycken s.k. Unionsprioriteringar (se avsnitt 1.2). Till dessa är 18 stycken s.k. fokusområden för konkreta programinsatser knutna, tre stycken gällande prioritering ett, två för prioritering två respektive tre, tre stycken för prioritering fyra, fem för prioritering fem och tre stycken för prioritering sex.

Landsbygdsutvecklingsprogrammet har med utgångspunkt i detta prioriterat att satsa på följande åtgärder:

- Kunskapsöverförings – och informationsåtgärder
- Rådgivningstjänster samt företagslednings- och avbyttjänster inom jordbruket
- Investeringar i fysiska tillgångar
- Jordbruks och affärsutveckling, nyetableringsstöd till jordbrukare
- Grundläggande tjänster och förnyelse av samhällen i landsbygdsområden
- Miljö- och klimatvänligt jordbruk

- Stöd till områden med särskilda begränsningar (LFA-stöd)²

- Miljöstöd, ekologisk produktion³

- LEADER lokal utveckling

2.3 Samband med andra planer och program

Under perioden 2007-2013 genomfördes Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland. Programmets huvudmål var att landsbygden och skärgården skulle bibehålla sin dragningskraft som bosättnings- och företagsort trots strukturförändringar och omställningar inom det traditionella lantbruket, att landskapsbilden skulle bibehålla sina traditionella drag samt att lantbruksproduktionen i kombination med livsmedelsförädlingen också i fortsättningen skulle vara en basnäring på landsbygden.

I den kommande programperioden kommer Åland utöver Landsbygdsutvecklingsprogrammet att arbeta med två ytterligare program (se avsnitt 1.2) inom ramen för EU:s strukturfonder. Dessa program har i fallet ERUF och ESF färdigställts i preliminär form. I fallet EHFF fanns i den ursprungliga versionen av denna MKB inget program ens i preliminär form.

I genomförandet av programmen kan växelverkan dem emellan komma att uppstå. Detta skulle kunna innebära att andra typer av miljökonsekvenser än de som bedömts kunna uppkomma i det enskilda programmet. Ansvar för miljöintegration och uppföljning måste därför uppmärksammas av genomförandeorganisationen.

² I programversion daterad 10 april 2014 har naturbetesstödet fallit bort. Istället har en miljöstödsåtgärd om skötsel av skärgårdskulturmark tillkommit som är riktad endast till skärgården. Inom LFA finns numera också en nationell husdjursförhöjning i enlighet med stödet i riket.

³ I programversion daterad 10 april 2014 har helt nya tilläggsåtgärder inom miljöstödet tillkommit; användning av organiska gödselmedel, odling av dragväxter för bin, reducerad höstbearbetning, reducerad gödsling i vallodling, preciserad gödsling i grönsaks- och potatisodling, användning av täckmaterial inom trädgårdsodling och mekanisk ogräsbekämpning i potatisodling.

3 Miljöstatus

Enligt Landskapslagen ska en MKB innehålla en beskrivning av miljöförhållanden som utmärker de naturområden vilka kan påverkas väsentligt. Här presenteras de förhållanden som bedömts vara mest relevanta för programmet. Beskrivningen är i sin helhet⁴ hämtad från den Socioekonomiska nulägesbeskrivningen, Bakgrundsanalys av Åland inför strukturfondsprogrammen till EU 2014-2020 (2012-12-16, Ålands Landskapsregering) samt från Miljökonsekvensbedömning av Landsbygdsutvecklingsprogrammet 2007-2013.

3.1 Karaktäristiska miljöförhållanden

Åland är ett skärgårdslandskap där naturen är kontrastrik och omväxlande. I öriket finns totalt 6 757 öar, varav 60 är bebodda. Havet och insjöarna utgör en så gott som ständig bakgrund och utgör även 88 procent av totala arealen. Insjöarna i landskapet ligger i huvudsak i de norra delarna av fasta Åland medan skärgården med några undantag saknar insjöar. Merparten av de åländska havsvikarna och sjöarna är grunda. På den återstående landarealen finns ett stort antal grundvattenområden.

Stora delar av landytan består av kala berg som ibland höjer sig mycket brant ur havet. Höjdskillnaderna är dock generellt små. Växtgeografiskt ligger Åland inom den så kallade ekzonen och har ett relativt sett stort inslag av ädla lövträd. Jordbruket och boskapsskötseln har också satt sin prägel på jordmånen och växtligheten på Åland. Ofta är t.ex. naturbetena beväxta med gles lövskog

Det åländska jordbruket är relativt småskaligt vilket har lett till ett omväxlande och mosaikartat landskap. Detta har skapat variation i landskapet och därigenom den biologiska mångfalden.

Boskapsskötseln är den markanvändningsform som haft störst påverkan på den åländska naturens utformning. Får, nötkreatur och häst har betat i olika typer av områden och de åländska lövängarna, de öppna slätterängarna, hagmarkerna och strandängarna har uppkommit som ett direkt resultat av detta.

Eftersom Åland tillhör den kalltempererade klimatzonen är naturmiljön känslig för föroreningar. Både jordytan och sjöarna drabbas lätt av försurning. Relativt sett måttlig belastning kan därför få betydande negativa miljöeffekter. Återhämtningen från olika typer av miljöskador sker också relativt långsamt.

3.2 Luft

Räknar man med utsläpp från land så är de åländska utsläppen relativt låga, en starkt bidragande faktor till detta är att tung industri saknas och att det inte sker någon elproduktion baserad på fossila bränslen. Samtidigt är det så att om man räknar med utsläpp från sjötrafik på åländska farleder så blir utsläppen högre, inte minst räknat per capita.

⁴ Vissa delar är uppdaterade men till stora delar är texten identisk med angivna källor.

Föroreningarna av den åländska luftmiljön härrör framförallt från källor utanför Åland. Tidigare mätningar har också konstaterat att luftkvaliteten på Åland är förhållandevis god och att gällande gränsvärden i de flesta fall underskrids.

De föroreningar som ändå finns av luftmiljön drabbar Åland framförallt genom försurning av mark och vatten genom surt regn. Lantbruket har också visat negativa effekter på luftmiljön genom det ammoniumläckage som sker i samband med hanteringen av gödsel och urin inom djurhållningen.

3.3 Vatten

Vattenmiljön är av central betydelse på Åland. Den ger bl.a. artrikedom och mångformighet i miljön och den ger förutsättningar för fiskerinäringen och turismen. Vattnet belastas emellertid via nedfall från luften, vattenströmmar, läckage från botten, naturlig avrinning och lokala källor från olika slags mänsklig verksamhet.

Övergödningen har länge betraktats som det största vattenmiljöproblemet. Övergödningen beror framförallt på utsläpp av kväve och fosfor och trots att belastningen minskat med ca 30- 40 procent under de senaste 15 åren har man inte kunnat se några tydliga förbättringar av vattenkvaliteten. Det är framförallt fiskodling, jordbruk och bosättningar som står för de största utsläppen. Även skogsbruk i samband med avverkning kan ha lokala effekter på vattnet.

Utsläppen av farliga ämnen och miljögifter till vattnet har inte varit omfattande men utsläpp har skett vid exempelvis användning av bekämpningsmedel samt fiskodlingskassar.

Det är vidare svårt att bedöma om det skett någon förändring av sjöarnas kvalitet i allmänhet. Dricksvatten tas idag huvudsakligen från sjöar vilket också är en stark anledning att skydda dricksvattentäkterna från övergödning, miljögifter och saltvattenpåverkan.

3.4 Natur – och kulturvärden

Särskilt värdefulla åländska naturtyper är bl.a. lövängar och naturbeten. Dessa skapar en mängd biotoper för växter, svampar och djur. Andra viktiga naturtyper som skapas och upprätthålls av naturbete är bl.a. strandängar, kalkfuktängar och hagar. De rymmer ett stort antal sällsynta arter av främst mossor, starr- och gräsartär samt orkidéer, som förekommer uteslutande i rikkärr.

Vidare finns ett stort antal skyddsvärda formationer och biotoper i naturmiljön såsom åsar av olika slag, sandstränder, sandöar, blockmarker, rasbranter, torvmarker av olika slag etc.

För närvarande finns 52 naturreservat, vilket utgör ungefär 1,7 procent av Ålands totala landareal. På Åland har man inrättat endast 58 av de tilltänkta Natura 2000 områdena (2012). Förutom de naturreservat som inrättats med stöd av naturvårdslagen (ÅFS 82/98) finns på Åland ett sällskyddsområde och åtta fågelskyddsområden inrättade med stöd av jaktlagen (ÅFS 31/85). Dessutom finns i landskapets ägo ett antal ögrupper som i praktiken har funktionen av naturreservat.

Ett 80-tal arter av växter och djur och tio naturtyper har av landskapsregeringen förklarats som särskilt skyddsvärda.

På Åland finns även naturresurser som inte kan förnyas eller som förnyas mycket långsamt. Exempel på sådana naturtillgångar är sand, grus, morän och torv, men även odlingsbar jord.

Åland har vidare relativt få förorenade markområden. Dock finns det områden som kan behöva undersökas mera och åtgärdas.

Sett till det åländska kulturmiljöarvet så är bevarandet av gamla bykärnor en viktig dimension.

3.5 Lantbrukets miljöpåverkan

Vad gäller den lokala miljöbelastningen så står jordbruket för en betydande del av denna. Det handlar om läckage av näringsämnen, växtskyddsmedel samt utsläpp till luften. Förutom lokala ammoniakutsläppen från jordbruket sker utsläpp av växthusgaser.

Jordbruksmiljön är småskalig och varierande och har formats av åkerbruk och naturbete. I dessa livsmiljöer finns fortfarande rikligt med djur- och växtarter som gynnas av jordbruket. Det är här viktigt att poängtera att samtidigt som jordbruket på vissa sätt påverkar miljön, så är det i andra avseenden en tillgång.

Naturbeten och ängar är centrala för att bevara den biologiska mångfalden i jordbruksmiljön.

Arealen jordbruksmark med höga naturvärden (så kallade HNV-områden, High Nature Value Farmland) är på Åland också förhållandevis stor.

Vidare är jordbruket en del i naturens genetiska mångfald. På Åland finns t.ex. två ursprungsraser (får).

Slutligen är det viktigt att nämna att utvecklingen av den ekologiska produktionen under de senaste åren har spridit ut sig över en allt större areal.

4 Miljömål och miljöhänsyn

I detta kapitel presenteras de mål för skydd av miljön som uppställts på internationell nivå och på gemenskaps- eller medlemsstatsnivå och som är relevanta för programmet. Vidare diskuteras på vilket sätt dessa mål och varje form av miljöhänsyn har beaktats under utarbetandet av programmet.

4.1 Internationella miljömål – EU:s arbete för hållbar utveckling

EU:s aktuella strategi för hållbar utveckling antogs år 2006 och bygger vidare på den strategi som beslutades i Göteborg år 2001. Dess syfte är att fastställa och utveckla åtgärder så att livskvaliteten för nuvarande och kommande generationer kan förbättras. De mål och principer som ligger till grund för EU:s arbete för hållbar utveckling är ekonomiskt välstånd, social rättvisa, miljöskydd och internationellt ansvar. I strategin presenteras sju huvudutmaningar för arbetet:

- Klimatförändringar och ren energi: Att begränsa klimatförändringarna och de kostnader och negativa följder som de medför för samhället och miljön.
- Hållbara transporter: Se till att våra transportsystem motsvarar samhällets ekonomiska, sociala och miljömässiga behov samtidigt som deras oönskade verkningar på ekonomin, samhället och miljön minimeras.
- Hållbar produktion och konsumtion: Att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
- Bevarande och förvaltning av naturresurser: Att förbättra förvaltningen av naturresurserna och undvika överexploatering av dessa, och därvid erkänna värdet av ekosystemtjänster.
- Folkhälsa: Att främja en god folkhälsa på lika villkor och förbättra skyddet mot hälsorisker.
- Social integration, demografi och invandring: Att skapa ett socialt integrerat samhälle med solidaritet mellan och inom generationerna samt att säkra och öka medborgarnas livskvalitet som en nödvändig förutsättning för individens varaktiga välbefinnande.
- Globala utmaningar när det gäller fattigdom och hållbar utveckling: Att aktivt främja hållbar utveckling i hela världen och se till att Europeiska unionens interna och externa politik är förenlig med en global hållbar utveckling och med unionens internationella åtaganden.

Strategin för hållbar utveckling har setts som ett komplement till Lissabonstrategin, i vilken det bekräftas att hållbar utveckling är ett av EU:s viktigaste mål i förbindelse med omvärlden och där fokus har legat på miljöskydd och miljömässig hållbarhet. Lissabonstrategin är sedan år 2010 ersatt av Europa 2020 som prioriterar områdena Smart tillväxt, Hållbar tillväxt och Tillväxt för alla. Europa 2020 innehåller mål om sysselsättnings- och investeringsnivåer, forskning och utbildning, fattigdomsbekämpning samt miljö och klimat. Enligt Europa 2020 är målet för medlemsstaterna att minska växthusgasutsläppen med minst 20 procent jämfört 1990 års nivåer, öka andelen

förnybara energikällor till 20 procent och höja energieffektiviteten med 20 procent. Samtidigt belyses att samtliga mål i Europa 2020 hänger samman och påverkar varandra.

4.2 Ålands miljömål

Omställning Åland – strategisk planering för en hållbar framtid 2013-2051

Landskapsregeringen gav i mars 2012 kommitteen ”Omställning Åland” i uppdrag att ta fram ett förslag på en långsiktig strategi för en omställning av det åländska samhället. Hållbarhetsstrategin är en del i arbetet för hållbar utveckling och i att sätta upp mål för detta avseende Åland.

Den åländska hållbarhetsstrategin presenterades i juni 2013 och syftar till att nå en övergripande vision, förslagsvis att Åland ska vara ett hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle år 2051.⁵ I strategin framgår att för att Åland ska nå visionen om att leva i ett hållbart samhälle behöver de fyra hållbarhets-principerna användas som riktgivande i alla beslut. I det hållbara samhället utsätts inte naturen för systematisk:

- koncentrationsökning av ämnen från berggrunden
- koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion (kemikalier etc.)
- undanträngning med fysiska metoder

Och i ett sådant samhälle hindras inte människor systematiskt från att tillgodose sina behov.

Utöver detta finns det målsättningar för miljömässig hållbarhet i landskapet att hitta på olika håll:

Vattendirektivet och vattenåtgärdsprogrammet

EG-direktivet för vatten (2000/60/EG), allmänt kallat vattendirektivet, antogs i december 2000. Utifrån detta har Åland upprättat en förvaltningsplan och ett åtgärdsprogram i enlighet med vattendirektivets anvisningar. Enligt vattenlagen är målet att samtliga vattenområden ska uppnå minst god status vattenkvalitet på en femgradig skala. Klasserna är, från bästa till sämsta status: hög, god, måttlig, otillfredsställande och dålig. Landskapsregeringen har slagit fast ett åtgärdsprogram med syfte att uppfylla målsättningen.

EU:s marina strategi

Syftet med ramdirektivet (2008/56/EG) är att fastställa en gemensam ram inom vilken medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att uppnå och upprätthålla en god miljöstatus i den marina miljön senast 2020. I Ålands strategi ges en översiktlig beskrivning av de allmänna och operativa mål som finns idag:

- att övergödningen i framtiden inte försämrar Östersjöns marina miljö och användningen av den,

⁵ Landskapsregeringen tog den 19 december 2013 beslut om att föra meddelande om strategi för hållbar utveckling till lagtinget.

- att skadliga ämnen inte leder till negativa konsekvenser för havets ekosystem och användningen av fisk som livsmedel,
- att skyddsnivån för Östersjöns alla arter är god och att deras överlevnad på lång sikt är säkerställd samt att användningen av de marina naturresurserna är hållbar.
- att sjöfarten är säker och inte ger upphov till skadliga effekter,
- att havets hydrografiska villkor inte förändras samt att avfall, tillförsel av energi och undervattensbuller inte påverkar den marina miljön på ett negativt sätt.

Vattenbruksstrategin 2014-2020

I slutet av 2013 presenterades även den Åländska vattenbruksstrategin inför kommande programperiod. Strategin syftar till att nå det övergripande målet om att undanröja klyftan mellan EU:s konsumtion och produktion av fisk och skaldjur på ett hållbart sätt. I strategin anges övergripande att en hållbar utveckling av vattenbruket är enda vägen framåt:

För det åländska vattenbruket innebär hållbar utveckling att näringens utveckling ska bidra till lokalproducerad, klimatsmart mat och ett renare hav (ekologisk hållbarhet) samtidigt som vattenbruk ska vara en lönsam näring för företagarna (ekonomisk hållbarhet). Vattenbruk som primärproduktion ska utgöra en sysselsättningsbas i synnerhet i skärgården (social hållbarhet).

EU-kommissionens strategiska riktlinjer för en hållbar utveckling av vattenbruket utgår från fyra prioriterade områden som ska behandlas för att frigöra den potential som finns hos vattenbruket;

- EU prio 1: Administrativa förfaranden
- EU prio 2: Samordnad fysisk planering
- EU prio 3: Konkurrenskraft
- EU prio 4: Lika konkurrensvillkor

I den Åländska strategin har ett mål ställs upp för varje område:⁶

- En effektiv, transparent och förutsägbar förvaltning av vattenbruket
- En förbättrad planering för bästa lokalisering av odlingsenheter
- En konkurrenskraftig, kostnadseffektiv och produktiv näring
- Förbättrat samarbete samt information om vattenbrukets höga standard

Natura 2000

Med målet att minska förlusten av biologisk mångfald har EU inrättat Natura 2000. Natura 2000-områden skyddas vanligtvis genom att inrätta naturreservat. Även Åland har ett program inom

⁶ Även om strategin här presenteras under rubriken ”Ålands miljömål” så kan vi konstatera att huruvida strategin verkar för en positiv utveckling för miljön har varit föremål för diskussion.

ramen för detta. Programmet innefattar i dag totalt 91 områden med 3 472 ha land och ca 35 000 ha vatten, ca 2 procent av landarealen. Ett trettiotal områden återstår att inrättats

Avfallsplan

Ålands landskapsregering har även inrättat en Avfallsplan (2010). Målet för den åländska avfallshanteringen är att resurserna i avfallet tas tillvara i så hög grad som möjligt samtidigt som påverkan på hälsa och miljö minimeras. För att uppnå målet måste därför den totala mängden avfall och avfallets farlighet minska och kretsloppet avgiftas, avfallet utnyttjas som en resurs samt avfallet tas omhand på ett säkert sätt.

Regeringens budget och handlingsprogram

Både i landskapsregeringens budget och handlingsprogram finns skrivningar om miljö och hållbar utveckling. Dock finns ingen tydlig målstruktur avseende miljö.

4.3 Miljöhänsyn i utarbetande av programmet

Miljöhänsyn har beaktats på flera olika sätt under utarbetandet av programmet. Några av de viktigaste komponenterna i detta är för det första att en av de arbetsgrupper som bidragit till framtagande av programmet fokuserade just på miljö och ekosystem inom jord- och skogsbruk. Genom att analysera miljömässiga förhållanden i syfte att identifiera styrkor och svagheter som sedan fungerat som utgångspunkt för utformandet av programmet har miljöhänsyn tagits.

Utöver detta har miljöhänsyn tagits genom målformuleringar i programarbetet. Allt från mer övergripande – att stärka och utveckla de redan goda natur – och miljöförhållandena, till fastställande av indikatorer som ska visa på de direkta resultaten av de genomförda satsningarna, t.ex. areal som övergått till ekologisk produktion, till indikatorer som visar på långsiktiga effekter bl.a. vad gäller minskad miljöbelastning.

5 Avgränsning

I detta kapitel presenteras en sammanfattning av skälen till valet av de alternativ som behandlats och en beskrivning av hur bedömningen gjorts och vilka problem som påträffats. Vidare lämnas en sammanfattning av de synpunkter som har givits vid avgränsningssammanträdet.

5.1 Generella kriterier för avgränsning

Avgränsning av en MKB handlar om vilka alternativ som är relevanta att behandla inom ramen för denna. Det handlar också om hur MKB skall genomföras och presenteras liksom om urvalet av miljöfrågor.

För att göra sådan avgränsning finns det generella kriterier både sett till innehåll i MKB samt i utformningen av MKB-processen, men dessa kriterier bör också tillämpas utifrån de specifika förutsättningar som gäller för det enskilda programmet. Denna senare del behandlas i avsnitt 5.2.

Kärnan i de generella kriterierna för avgränsning är att den ska vara befogad vad gäller följande:

- Programmets karaktär
- Utgångspunkten att vissa frågor bedöms bättre i samband med andra beslut om program, planer eller projekt
- Metoder för bedömning och den aktuella kunskapen på området
- Allmänhetens intresse

Det är också viktigt att varje MKB anpassas utifrån de specifika förhållanden som gäller för regionen.

Strukturfondsprogrammen innehåller olika nivåer som också har olika konkretiseringsgrad. Övergripande mål och genomförandestrategier, beskrivning av fokusområden och konkreta åtgärder, förväntade resultat och indikatorer, urvalskriterier samt en beskrivning av den typ av satsningar som åtgärderna kan komma att innebära. Strukturfondsprogrammen innehåller inte alltid förslag till konkreta aktiviteter eller projekt. Istället anger programmen ett ramverk där projekt och aktiviteter kommer att uppkomma i ett senare skede.

För strukturfondsprogram är den första och andra punkten i listan över avgränsningskriterier ovan centrala. Det är viktigt att beakta att det i viss utsträckning går att bedöma miljökonsekvenser av strukturfondsprogrammen men också att deras karaktär innebär en stor osäkerhet sett till miljöpåverkan. Det konkreta utfallet av programmet kommer till stor del att formas med utgångspunkt i vilka satsningar, projekt o.s.v. som på olika sätt får stöd genom programmet.

Givet detta är det olämpligt att göra för många och för stora antaganden eftersom slutsatserna då riskerar att bli oanvändbara. Detta skiljer mot en MKB för ett projekt där det ofta är möjligt att göra mer konkreta analyser och dra mer långtgående slutsatser. Samtidigt är det viktigt att poängtera att det är avgörande att identifiera strategiska frågor och verkningar så långt det är möjligt, annars fyller inte MKB av program någon reell funktion.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att MKB:n bör handla om att identifiera om programmen innebär risker för betydande negativ påverkan eller möjligheter till betydande positiv påverkan. Utgångspunkten är att identifiera typer av hot och möjligheter och att visa åt vilket håll förändringarna kan gå samt att styra mot att hantera risker och möjligheter.

5.2 Avgränsning för detta program

En avgörande förutsättning för avgränsning är det aktuella strukturfondsprogrammets sammansättning av de olika nivåerna ovan. Då programmen håller sig på en övergripande nivå blir formuleringen av mål, urvalskriterier för projekt och andra faktorer kopplade till implementeringen av programmet särskilt viktiga.

I Landsbygdsutvecklingsprogrammet finns dels övergripande ramar, dels mer preciserade ramar, i form av beskrivning av precisering av åtgärder. Detta innebär att konkreta verkningar delvis kan preciseras och delvis får konstateras i ett senare skede.

Inom ramen för denna MKB har bedömningen av miljöpåverkan gjorts för åtgärderna nedan, presenterat i olika block. Landsbygdsutvecklingsprogrammet innehåller både åtgärder direkt syftande till miljömässig hållbarhet och sådana verksamheter som kan leda till miljöproblem.

Rådgivningstjänster

Gäller jordbruksrådgivning samt miljörådgivning.

Investeringar

Gäller investeringar i fysiska tillgångar inom jordbruket, investeringar i fysiska tillgångar inom livsmedelsförädlingen samt investeringar i fysiska tillgångar, icke produktiva investeringar.

Nyetablelingsstöd

Gäller nyetablelingsstöd till unga jordbrukare.

Förnyelse av samhällen

Gäller grundläggande tjänster och förnyelse av samhällen i landsbygdsområden (Insatserna inom denna åtgärd bidrar i första hand till fokusområde 6b) Främja lokal utveckling på landsbygden.

Insatser för miljömässig hållbarhet

Gäller stöd till miljö – och klimatvänligt jordbruk; Ekologisk produktion; Stöd till områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar (kompensationsbidrag).

Stöd syftande till social inkludering, fattigdomsbekämpning samt ekonomisk utveckling (Leader)

Gäller genomförande av en lokal utvecklingsstrategi, samarbetsverksamhet samt lokala aktionsgrupper inom Leader,

Att identifiera olika alternativs konsekvenser är också en del i avgränsningen. För Landsbygdsprogrammet är kombinationerna av de olika insats – och åtgärdsområdena liksom konkreta åtgärder och urvalskriterier att betrakta som olika alternativ. Genom att kombinera olika insatsområden går det att uppnå programmets mål på olika sätt, och genom att kombinera åtgärder och tillämpa urvalskriterier på olika sätt så kan genomförandet komma att se olika ut. Programmets förslag i sin helhet (med utgångspunkt i åtgärder) utgör här emellertid det alternativ som bedöms. Skulle det visa sig att bedömningen enligt beskrivningen ovan kan antas ge betydande negativ miljöpåverkan kan det vara rimligt att se över om andra kombinationer av insatsområden och åtgärder kan förväntas ge färre negativa konsekvenser.

5.2.1 Avgränsningssammanträdet

Under avgränsningssammanträdet (protokoll presenterat i bilaga 1) inkom inga synpunkter på avgränsningen av MKB-arbetet som presenterat i 5.1 och 5.2 ovan.

5.3 Hur bedömningen gjorts

I en MKB ska det redovisas hur bedömningen har gjorts och vilka problem som påträffats, såsom tekniska brister eller brist på kunskap när de begärda uppgifterna sammanställdes.

Denna MKB bygger på kvalitativa resonemang med utgångspunkt i det underlagsmaterial som presenteras i bilaga 2. Ytterligare en viktig utgångspunkt har varit kontakter och intervjuer med relevanta åländska aktörer som på olika sätt har kunskap om miljöförhållanden, programutformandet, förväntade konsekvenser, lagstiftning etc. Tidplanen för bedömningen har varit relativt kort. Ett problem som detta lett till är att samtliga aktörer som erbjudits möjlighet att bidra i bedömningen, inte har haft möjlighet att göra detta. Genom granskningsförfarandet finns emellertid utrymme för revidering och komplettering vilket gör att eventuella konsekvenser av detta kan hanteras.

Ett ytterligare problem är strukturfondsprogrammets karaktär som enligt beskrivningarna i föregående avsnitt gör det omöjligt att ta fram kvantifierade konsekvenser. Det faktiska utfallet går inte att avgöra på förhand givet den översiktliga utformningen och osäkerheten i hur implementeringen faktiskt kommer att se ut. Mer detaljerade bedömningar, kvalitativa och/eller kvantitativa skulle inte reducera denna osäkerhet. Vikten av fortsatt styrning på insats –och projektnivå är istället avgörande.

6 Betydande påverkan, skadeförebyggande och uppföljning

I detta kapitel ges en beskrivning och analys av betydande miljöpåverkan, skadeförebyggande åtgärder, nollalternativet samt verkan på miljön i ett område utanför Åland. Vidare presenteras åtgärder för övervakning.

6.1 Beskrivning och analys av betydande miljöpåverkan

Den bedömning som presenteras i detta avsnitt är inriktad mot att identifiera områden där åtgärder och insatser som kan komma att följa av programmet, kan förväntas medföra betydande negativt alternativt betydande positiv påverkan på miljön, med utgångspunkt i miljömålen (enl. beskrivningen i kapitel 4).

Miljöstatus på Åland idag är ”nollbas” för bedömningen. Även om Åland för närvarande är präglad av nuvarande Landsbygdsutvecklingsprogram är det alltså inte utformningen av detta föregående program som är jämförelsetalet.

Utgångspunkten för avsnittet är vidare att Landsbygdsutvecklingsprogrammets potentiella påverkan identifieras genom övergripande kvalitativa resonemang fördelat på olika åtgärdsområden.

De formella kraven på en MKB är att betydande påverkan ska bedömas med avseende på:

- befolkning (t.ex. folkhälsa),
- landskapet (t.ex. växter, mark, vatten, kulturmiljö),
- biologisk mångfald (t.ex. djurliv, växtliv),
- resurser (mark, vatten, luft, materiella tillgångar, bebyggelse, kulturarvet bl.a. i form av arkitektoniska värden, fornlämningar)
- klimat

Om påverkan är mindre så omfattas den inte formellt av kraven i MKB. Samtidigt ska miljöhänsyn integreras i programmet och beaktas i kommande beslut. I texten förs ett kvalitativt resonemang om miljöpåverkan med utgångspunkt i de förslag på insatser/artiklar som presenterats. Det framgår vidare huruvida denna påverkan bedömts vara betydande och inte. Samtliga aspekter som listas ovan (befolkning, landskapet, biologisk mångfald, resurser och klimat) har beaktats i bedömningen. För att förtydliga bedömningen per aspekt presenteras i varje avsnitt en sammanställning av bedömningen av konsekvenser per aspekt i tabellform.

6.1.1 Rådgivningstjänster

Gäller jordbruksrådgivning samt miljörådgivning.

Stödet i denna del av programmet ska beviljas i syfte att hjälpa jordbrukare att dra nytta av rådgivningstjänster för att förbättra gårdarnas och/eller investeringarnas ekonomiska prestanda, miljöprestanda, klimatvänlighet och klimattålighet.

Rådgivningstjänsterna kan se olika ut. Det finns dels rådgivning såsom produktionsrådgivning som kan komma att innebära ökad produktivitet och därmed belastning på miljön. Målet är höjd kompetens och ökad konkurrenskraft inom näringen. Det åländska jordbruket är i dagsläget relativt extensivt och stora delar är även ekologiskt vilket gör att en förändring sannolikt får negativ miljöpåverkan. Samtidigt kan en ökad produktivitet medföra t.ex. fler betande djur, vilket kan ha positiva effekter vad gäller biodiversitet.

Parallellt med detta finns rådgivning inom åtgärds paketet som har uteslutande potentiellt positiv miljöpåverkan. En särskilt intressant åtgärd är miljörådgivning. Tanken är att inom programmet kunna koppla ihop specifika åtgärder med rådgivning för att få till bättre och mer effektiva åtgärder som också är till förmån för miljön. Rådgivning kan fungera positivt såtillvida att det riktar miljöinsatserna rätt och för att insatserna ska genomföras på ett effektivt sätt.

Sammanfattningsvis går det inte att dra slutsatsen att åtgärderna innebär varken betydande positiv eller negativ miljöpåverkan då utfallet är helt beroende på utfall i konkreta projekt.

Tabell 1 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till rådgivningstjänster

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrad konkurrenskraft. Även långsiktigt positiva konsekvenser för bl.a. folkhälsa med förbättrade möjligheter till miljömässigt hållbart jordbruk.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna helt skulle leda till ökad konkurrenskraft utan fokus på hållbarhet.
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, inte minst vatten, med miljömässigt hållbart jordbruk.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för landskapet om insatserna enbart skulle styras mot ökad ekonomisk prestanda.
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet kan också ge positiva effekter vad gäller biodiversitet.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet skulle kunna leda till negativa konsekvenser för miljön om miljöhänsyn i genomförandet inte tas.
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt ur ett resursperspektiv, inte minst vatten och luft.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt ur ett resursperspektiv, inte minst vatten och luft.
Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet, om rådgivningen fokuserar på detta.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för klimatet, om ekonomisk prestanda sätts framför miljömässiga hänsyn.

6.1.2 Investeringar

Gäller investeringar i fysiska tillgångar inom jordbruket, investeringar i fysiska tillgångar inom livsmedelsförädlingen samt investeringar i fysiska tillgångar, icke produktiva investeringar.

Fysiska investeringar inom jordbruket ska bidra till ökad konkurrenskraft, de ska även kunna leda till att underlätta omstruktureringen av jordbruk som ställs inför större strukturproblem samt underlätta generationsbyten inom jordbrukssektorn. Investeringar i fysiska tillgångar inom livsmedelsförädlingen ska också bidra till att öka konkurrenskraften inom alla typer av jordbruk samt underlätta omstruktureringen av jordbruk som ställs inför större strukturproblem.

Investeringar som bidrar till att finansiera storskaliga enheter riskerar att ha en negativ påverkan på miljön. Punktbelastningarna på miljön blir större, det krävs större spridningsarealer av gödsel etc. Investeringarna skulle även kunna innebära ökade utsläpp, risker för skyddsvärd natur osv.

Parallellt med dessa genomförs investeringar som är s.k. icke produktiva investeringar. Insatserna ska bidra till att återställa och bevara biologisk mångfald och till att förbättra vattenförvaltningen. Denna typ av investeringar har potential att leda till betydande positiv påverkan på miljön, t.ex. i våtmarker. Som exempel skulle dessa våtmarker kunna kopplas ihop med husdjursanläggningar vilket skulle kunna minska den negativa miljöpåverkan av dessa.

Sammanfattningsvis finns åtgärder med potential till både negativ och positiv påverkan på miljön. Investeringarna och rådgivningen bör också ses i ett gemensamt sammanhang. Det går därför inte att dra slutsatsen att investeringarna enligt beskrivningen skulle leda till betydande negativ eller positiv påverkan.

Tabell 2 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till investeringar

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrad konkurrenskraft. Även långsiktigt positiva konsekvenser för bl.a. folkhälsa med förbättrade möjligheter till miljömässigt hållbart jordbruk.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna helt skulle leda till ökad konkurrenskraft utan fokus på hållbarhet.
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, inte minst vatten, med icke produktiva investeringar.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för landskapet om insatserna enbart skulle styras mot ökad ekonomisk prestanda.
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet kan också ge positiva effekter vad gäller biodiversitet. Stort fokus på icke produktiva investeringar vore sannolikt positivt för miljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet skulle kunna leda till negativa konsekvenser för miljön om miljöhänsyn i genomförandet inte tas.
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt ur ett resursperspektiv, inte minst vatten och luft.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt ur ett resursperspektiv, inte minst vatten och luft.

Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet, om fokus läggs på icke produktiva investeringar.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för klimatet, om ekonomisk prestanda sätts framför miljömässiga hänsyn.
--------	--	---

6.1.3 Nyetableringsstöd

Gäller nyetableringsstöd till unga jordbrukare.

Tanken bakom denna typ av åtgärd är att öka konkurrenskraften inom alla typer av jordbruk och att förbättra jordbruksföretagens möjlighet att överleva samt att underlätta generationsbyte inom jordbrukssektorn. Målet är ett bibehållet jordbruk på Åland och att åldersstrukturen på jordbrukarna sänks. Det är även en målsättning att jordbrukarnas utbildning och konkurrenskraft stärks.

Nyetableringsstödet innebär både potentiellt negativ och positiv miljöpåverkan. Ökad produktivitet innebär som tidigare konstaterats risker för ökad miljöbelastning. Då nyetablerade jordbrukare kan förväntas göra fler investeringar för en mer intensiv produktion finns en inbyggd risk för negativa miljökonsekvenser. Samtidigt kan nya jordbrukare förväntas ha en hög kompetens inom miljöfrågor och resurseffektivitet vilket är positivt för miljön. Detta återspeglas också i målet för insatsen.

Sammanfattningsvis går det inte att dra någon slutsats kring betydande positiv eller negativ miljöpåverkan av nyetableringsstödet.

Tabell 3 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till nyetableringsstöd

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrad konkurrenskraft. Även långsiktigt positiva konsekvenser för bl.a. folkhälsa med förbättrade möjligheter till miljömässigt hållbart jordbruk.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna helt skulle leda till ökad konkurrenskraft utan fokus på hållbarhet.
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, om jordbrukarna har fokus på miljöfrågor och resurseffektivitet.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för landskapet om insatserna enbart skulle styras mot ökad ekonomisk prestanda.
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet kan också ge positiva effekter vad gäller biodiversitet.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt för den biologiska mångfalden. Ökad produktivitet skulle kunna leda till negativa konsekvenser för miljön om miljöhänsyn i genomförandet inte tas.
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt ur ett resursperspektiv.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara negativt ur ett resursperspektiv.
Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet, om jordbrukaren fokuserar på miljömässigt hållbar produktion.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära negativa konsekvenser för klimatet, om ekonomisk prestanda sätts framför miljömässiga hänsyn.

6.1.4 Förnyelse av samhällen

Gäller grundläggande tjänster och förnyelse av samhällen i landsbygdsområden (Insatserna inom denna åtgärd bidrar i första hand till fokusområde 6b) Främja lokal utveckling på landsbygden).

Målet med denna insats är att motverka utflyttning och öka glesbygdens attraktionskraft som bosättningsplats. Insatserna kan omfatta såväl materiella som immateriella allmännyttiga investeringar och de ska ge befolkningen verktyg att påverka sina livsbetingelser och möjlighet att genom innovativa lösningar och samarbeten på lokal nivå främja den lokala utvecklingen på landsbygden.

På en övergripande nivå kan ökad flyttning till landsbygden och det geografiskt utspridda boendet detta innebär medföra negativa konsekvenser för miljön. Samtidigt finns det tydligt positiva aspekter på denna typ av åtgärd. Vissa mer direkta då det t.ex. kan innebära vattenvårdsåtgärder och andra mer indirekta då åtgärderna skulle kunna innebära att invånarna tar bättre hand om de områden man bor i, en parallell kan dras till de s.k. byastädningarna som ofta genomfördes tidigare.

Sammanfattningsvis går det inte att dra någon slutsats kring betydande positiv eller negativ miljöpåverkan vid förnyelse av samhällen.

Tabell 4 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till förnyelse av samhällen

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrade förutsättningar till lokal utveckling på landsbygden.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, om insatser riktas mot t.ex. vattenvårdsåtgärder.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt för den biologiska mångfalden, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt ur ett resursperspektiv, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.

Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
--------	--	--

6.1.5 Insatser för miljömässig hållbarhet

Gäller stöd till miljö – och klimatvänligt jordbruk; Ekologisk produktion; Stöd till områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar (kompensationsbidrag).

Åtgärden miljö – och klimatvänligt jordbruk motsvarar stödet för miljövänligt jordbruk, det s.k. miljöstödet, som beviljas under programperioden 2007-2013 i stöd av artikel 39 i Rådets förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. I nuvarande program används emellertid benämningen miljöersättning. Miljöersättningen är utformat med utgångspunkt i det gällande miljöstödet och de resultat som erhållits från uppföljningen, utvärderingen och implementeringen under nuvarande och tidigare programperioder.

De fokusområden som insatserna främst kan komma att påverka är följande:

- Fokusområde 4A: Återställa och bevara biologisk mångfald
- Fokusområde 4B: Förbättra vattenförvaltningen
- Fokusområde 4C: Förbättra markskötseln

Sekundärt bidrar de även till följande fokusområden:

- Fokusområde 5D: Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan
- Fokusområde 5E: Främja koldioxidbindning inom jordbruk och skogsbruk

Åtgärden ekologisk produktion motsvarar stödet för ekologisk produktion som under programperioden 2007-2013 har beviljats inom ramen för miljövänligt jordbruk, det s.k. miljöstödet. Enligt Europaparlamentets och Rådets förordning om stöd för landsbygdsutveckling (se nedan) utgör stödet för ekologiskt jordbruk en egen åtgärd under programperioden 2014-2020. Ekologisk produktion bidrar till att förbättra vattenförvaltningen och till att återställa och bevara biologisk mångfald i odlingslandskapet.

Stöd till jordbrukare i områden med naturliga eller andra särskilda begränsningar bidrar i första hand till att återställa och bevara biologisk mångfald och de europeiska landskapens karaktär.

Grunden i dessa åtgärder är att det ska finnas en hållbar produktion på Åland. Åland har som tidigare nämnt en relativt omfattande ekologisk produktion (mer än både Sverige och Finland t.ex.). Även om fördelarna med ekologisk produktion har diskuterats så har den konstaterats vara positiv för miljön. Miljö- och klimatvänligt jordbruk kan t.ex. vara helt avgörande för överlevnaden av vissa arter och biotoper.

Det är också viktigt att se åtgärderna för miljömässig hållbarhet i sammanhanget av rådgivning och investeringar enligt tidigare beskrivning, och att detta utgör ett strategiskt angreppssätt i programmet.

Insatserna för miljömässig hållbarhet bedöms ha en betydande positiv påverkan på miljön.

Tabell 5 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till insatser för miljömässig hållbarhet

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkningen i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrad konkurrenskraft. Bättre miljö positivt för folkhälsan.	/
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, inte minst vatten, med miljömässigt hållbart jordbruk; bättre markskötsel, vattenförvaltning och bevarad biologisk mångfald etc.	/
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara mycket positivt för den biologiska mångfalden.	/
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara mycket positivt ur ett resursperspektiv.	/
Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet med minskade utsläpp och ökad hållbarhet.	/

6.1.6 Stöd syftande till social inkludering, fattigdomsbekämpning samt ekonomisk utveckling (Leader)

Gäller genomförande av en lokal utvecklingsstrategi, samarbetsverksamhet samt lokala aktionsgrupper inom Leader,

I den första versionen av MKB så konstaterades att vad gäller Leader generellt så var det svårt att dra några egentliga slutsatser om miljöpåverkan eftersom det då var oklart exakt hur Leader skulle komma att användas och utformas. I denna version finns mer material att utgå ifrån.

Utgångspunkten för Leader inom programmet är att mobilisera landsbygdens egen utvecklingspotential. Målsättningen är att förbättra landsbygdens livsbetingelser och därigenom göra landsbygden på Åland attraktivare som boendeort samtidigt som entreprenörskap stimuleras. För att lyckas med detta förutsätter Leader att det utarbetas en strategi för lokal utveckling genom ett underifrån perspektiv, genom lokalt deltagande och med lokalt inflytande.

Insatserna inom åtgärden bidrar i första hand till att främja lokal utveckling på landsbygden men även till miljömässigt positiva effekter, så som återställande och bevarande av biologisk mångfald samt förbättrad vattenförvaltning.

Som tidigare konstaterats så kan en ökad flyttning till landsbygden och det geografiskt utspridda boendet detta innebära på övergripande nivå medföra negativa konsekvenser för miljön. Samtidigt finns det tydligt positiva aspekter på denna typ av åtgärd. Vissa mer direkta då det t.ex. kan innebära vattenvårdsåtgärder och andra mer indirekta då åtgärderna skulle kunna innebära att invånarna tar bättre hand om de områden man bor i.

Tabell 6 Sammanfattning av konsekvenser för miljön kopplade till Leader

Aspekt	Positiva konsekvenser	Negativa konsekvenser
Befolkning	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling i och med förbättrade förutsättningar till lokal utveckling på landsbygden.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Landskapet	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för landskapet, om insatser riktas mot t.ex. vattenvårdsåtgärder.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Biologisk mångfald	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt för den biologiska mångfalden, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Resurser	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna vara positivt ur ett resursperspektiv, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.
Klimat	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt kunna innebära positiva konsekvenser för klimatet, om insatser leder till att invånarna vårdar närmiljön.	Skulle beroende på utfall i konkreta projekt på sikt kunna innebära negativa konsekvenser för befolkning i termer av social - och ekonomisk utveckling om insatserna leder t.ex. till ökade transporter med bil.

6.1.7 Sammanfattande bedömning

De åtgärder som beskrivits ovan kan komma att påverka miljön både positivt och negativt. Det går därför inte att dra slutsatsen att Landsbygdsutvecklingsprogrammet i sin helhet innebär varken betydande positiv – eller betydande negativ påverkan på miljön. Det är också viktigt att se de olika åtgärderna i relation till avsatta medel för åtgärden. Åtgärder med potentiellt positiv påverkan får större genomslagskraft med mer finansiella resurser. I ljuset av detta kan vi i programversionen daterad 10 april 2014 konstatera att cirka en tredjedel av den offentligt finansierade

programbudgeten går till miljöstöd och ekologisk odling vilket som vi tidigare sett är positivt för miljön. Visserligen hade ännu mer resurser till denna prioritering sannolikt gett ännu större miljönytta men samtidigt är det svårt att tydligt avgränsa mellan åtgärdsområdena och säga att vissa är uteslutande positiva för miljön och att andra är uteslutande negativa. Det finns inslag av positiva inslag i samtliga delar. Utfallet för miljön beror på vilka ansökningar som beviljas.

Enskilda åtgärder kan också ha negativ påverkan på miljön och det är därför avgörande att styrningen av programmet, både vad gäller styrningen av insatser och projekt liksom av en bredare integrering av miljöhänsyn, utvecklas och fullföljs i genomförandet.

6.2 Skadeförebyggande

I en MKB ska de åtgärder som planeras för att förhindra, minska och uppväga betydande negativ miljöpåverkan beskrivas. Då någon betydande negativ miljöpåverkan inte identifierats diskuteras möjligheterna till skadeförebyggande här i generella termer.

En viktig utgångspunkt för skadeförebyggande är att undvika att stödja projekt som genomförs i särskilt känsliga miljöer, alternativt att bidra med finansiering i sådan utsträckning att de negativa effekterna helt förebyggs. Det kan också handla om att säkerställa att projekt som skulle kunna innebära negativ punktbelastning med negativa konsekvenser för miljön lokalt undviks.

Ett centralt verktyg för att säkerställa ett gott skydd för miljön är urvalskriterierna för olika typer av insatser. Vidare utgör de indikatorer som finns angivna i programtexten möjligheter att mäta och i förlängningen också arbeta preventivt med miljömässig hållbarhet. I den version av programmet som är daterat 10 april 2014 saknades fortfarande kvantifieringar av de base-line indikatorer som lyfts fram gällande programmets miljöeffekter. En del av de målkriterier som gäller klimat, utsläpp och miljö kan också visa sig vara svåra att använda då det saknas specifik data för Åland men programmet bör förhålla sig till detta på lämpligt sätt.

Frågor som är centrala framförallt i implementeringen, t.ex. information, rådgivning, tydlighet kring definitioner osv. har också i viss utsträckning lyfts fram i programtexten. En plan för upplägget av de kommande evalueringarna saknas dock. Detsamma gäller kommunikationen av programmet i förhållande till omvärlden.

6.3 Nollalternativet

Nollalternativet avser här vad som skulle hända med miljön om Landsbygdsutvecklingsprogrammet inte skulle genomföras. I vissa fall har regionala bedömningar av status för miljöarbetet i relation till miljömål använts som nollalternativ. Då sådana inte finns att tillgå i detta sammanhang används här en analys av utvecklingen för de svenska miljömålen.⁷ Detta ger en bild av att generationsmålet inte kommer att nås. Tabellen nedan visar också en prognos för år 2020 av huruvida de svenska miljömålen kommer att uppnås. Vi utgår här från att de svenska miljömålen precis som Ålands mål ligger i linje med EU:s miljö och klimatpolitik. Vi använder dem för att påvisa en allmän utveckling.

⁷ De svenska miljömålen används här eftersom utvecklingen inte bedöms skilja sig nämnvärt mellan Sverige och Åland.

Tabell 7 Miljömålen utveckling (prognos för 2020)⁸

Mål	Kommer målet att nås? (Prognos för år 2020)
Begränsad klimatpåverkan	Nej
Giftfri miljö	Nej
Skyddande ozonskikt	Ja
Säker strålmiljö	Nära
Ingen övergödning	Nej
Levande sjöar och vattendrag	Nej
Grundvatten av god kvalitet	Nej
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Nej
Myllrande våtmarker	Nej
Levande skogar	Nej
Ett rikt odlingslandskap	Nej
Storslagen fjällmiljö	Nej
God bebyggd miljö	Nej
Ett rikt växt- och djurliv	Nej

Utvecklingen för de svenska miljömålen används här för att illustrera hur utvecklingen för miljön förväntas att se ut vid programmets slut, 2020, utan programmet. Detta är ett nollalternativ till programmet. För att göra nollalternativet något mer detaljerat och anpassat till Åland används även den beskrivning av hot som gjordes i den ursprungliga bakgrundsanalysen som nollalternativ. Denna beskrivning visar vad gäller frågor med koppling till miljön framförallt på hotet om odlingsmetoder som leder till minskning av artrikedomen och utarmning av biodiversiteten, minskad djurhållning och extrema väderförhållanden.

Om programmet genomförs eller inte bedöms inte att ha någon större påverkan på miljömålen uppnående eller för att motverka de hot som nämns ovan. Några av insatserna har större potential än andra att påverka miljön positivt och den påverkan skulle däremot utebli utan programmet. Den största skillnaden mellan nuvarande program och nollalternativet skulle därmed vara den uteblivna positiva påverkan på miljömålen.

Det är inte rimligt att inom ramen för denna typ av MKB göra en mer detaljerad beskrivning av nollalternativet då det framförallt handlar om att identifiera risker för olika typer av miljörelaterade effekter som är avhängiga vilken typ av ansökningar som inkommer och beviljas.

6.4 Verkan på miljön i ett område utanför Åland

De åländska programmens relativa storlek är liten och vi har tidigare konstaterat att det inte går att dra slutsatsen att Landsbygdsutvecklingsprogrammet innebär betydande positiv – eller betydande negativ påverkan på miljön. Sammantaget gör detta att miljöpåverkan i områden utanför landskapet torde vara liten.

⁸ Källa: Miljömål.se

6.5 Åtgärder för övervakning

Enligt 14 a § i Landskapslagen om miljökonsekvensbedömning ska den myndighet som ansvarar för att en plan eller ett program genomförs se till att genomförandet av planer och program som omfattas av en MKB samt betydande miljökonsekvenser av detta övervakas på ett sådant sätt att åtgärder vid behov kan vidtas i syfte att förebygga och minska miljöolägenheter.

Eftersom ingen betydande negativ miljöpåverkan konstaterats behövs ingen separat uppföljning av detta givet att programmet utvecklas med bl.a. tydliga base-line indikatorer gällande programmets miljöeffekter. I programmet presenteras också i enlighet med kommissionens bestämmelser för genomförandeorganisationen olika ansvariga partner, inklusive finansiell kontroll, revision, övervakning och ledning.

7 Utfall av samråd

I tidigare kapitel diskuterades miljöhänsyn i utarbetandet av programmet (4.3). Här presenteras även en beskrivning av de yttranden som inkommit på MKB samt konsekvenser som följt på dessa.

Utkastet till MKB (daterad 21.5.2013) samt programförslag var under juni-augusti 2013 föremål för ett öppet hörandeförfarande. Materialet offentliggjordes genom delgivning med annonser i Tidningen Åland och Nya Åland den 4 juni 2013. Programförslaget och MKB:n fanns även tillgängliga på landskapsregeringens webbsida och vid registratörskontoret. En särskild inbjudan att lämna synpunkter på programförslaget riktades även till berörda myndigheter, kommuner och organisationer. Utgångspunkten för processen är att resultaten av hörandeförfarandet och miljökonsekvensbedömningen ska utgöra underlag till den fortsatta beredningen och beslutet om programmet.

På förslaget till MKB lämnades synpunkter från Ålands Diskrimineringsombudsman, Ålands Producentförbund samt Miljöbyrå vid Ålands landskapsregering.

I utlåtandet från Ålands Diskrimineringsombudsman framgår att Ombudsmannen tagit ställning till om utkastet står i strid med gällande diskrimineringslagstiftning och funnit att så ej är fallet. Ombudsmannen yttrar sig därför inte ytterligare.

Ålands Producentförbund konstaterar att man gällande punkt 3.3 miljöstatus i vatten fortfarande hävdar att fiskodling, jordbruk och bosättningar står för de största utsläppen. Enligt Producentförbundets uppfattning börjar det nu bli dags att verifiera de enorma belastningar som havsströmmar från södra Östersjön, flygtrafiken över Åland och sjötrafiken för med sig. Att det vid skogsavverkning sker större utsläpp är i och för sig inte märkligt eftersom skogen är som ett filter för de luftföroreningar som belastar landskapet.

Kontigo håller med om att det är viktigt att ge en korrekt och uppdaterad bild av miljöstatus i landskapet. Samtidigt vill vi lyfta fram att det finns stora svårigheter förknippade med att ta fram en detaljerad bild av miljöstatus då mätvärden för indikatorer kopplade till just klimat, utsläpp och miljö saknas för Åland. Detta har också framkommit i programskrivningen. En mätning av de belastningar som Ålands Producentförbund lyfter fram är av den storleken och karaktären att det inte låter sig göras inom ramen för denna MKB. Vi har istället använt oss av andrahandsdata för att visa på miljöstatus på ett så tillförlitligt sätt som möjligt.

Producentförbundet framlägger vidare att miljökonsekvensbedömningen är synnerligen intetsägande och det är ändå märkligt att man inte har tagit del av de rapporter som klart utvisar positiva effekter under de år vi haft Landsbygdsutvecklingsprogram. Samtidigt menar Producentförbundet att det är en snart sagt omöjlig uppgift att göra en miljökonsekvensbedömning av ett urvattnat program som i stort sett saknar frivilliga miljöåtgärder och där det inte finns stödbelopp angivna för de olika åtgärderna. Slutligen lyfter Producentförbundet att det i bedömningen borde ha funnits med ett resonemang om de val som jordbrukarna står inför om de ska ansluta sig till programmet eller inte.

Kontigo förstår att miljökonsekvensbedömningen kan uppfattas som intetsägande. Vi vill emellertid här återigen lyfta den utmaning det innebär att bedöma miljökonsekvenser av strukturfondsprogrammen då deras översiktliga karaktär innebär en stor osäkerhet sett till

miljöpåverkan. Det konkreta utfallet av programmet formas till stor del med utgångspunkt i vilka projekt som väljer att söka stöd och sedan beviljas stöd genom programmet. Vi ser att det är behäftat med risker att dra för stora slutsatser givet detta. Samtidigt ser vi att MKB har en viktig roll i att påtala miljömässiga "fällor" i programskrivningen. För att förtydliga och utveckla resonemangen i bedömningen har vi utvecklat texterna per insatsområde samt kompletterat dessa med tabeller. I tabellerna framgår en sammanställning av bedömningen av konsekvenser per aspekt befolkning, landskapet, biologisk mångfald, resurser och klimat. Vi har även utvecklat beskrivningen av nollalternativet.

Vad gäller lärdomar från tidigare programperiod så uppfattar Kontigo att programmet har tagit hänsyn till dessa. Detta framgår bl.a. i samband med beskrivningen av åtgärden miljö – och klimatvänligt jordbruk där det framgår att miljöersättningen är utformad med utgångspunkt i det gällande miljöstödet och de resultat som erhållits från uppföljningen, utvärderingen och implementeringen under nuvarande och tidigare programperioder. Vi har bedömt att vi genom att lyfta fram att programmets utfall är helt avgörande av de ansökningar som kommer in, tillgodoser Producentförbundets synpunkt på att det borde ha funnits med ett resonemang om de val som jordbrukarna står inför om de ska ansluta sig till programmet eller inte.

I yttrandet från Miljöbyrån framgår att miljökonsekvensbedömningen, bl.a. i brist på fastslagen budget blivit väldigt översiktlig samt att det är önskvärt att man utvecklar miljökonsekvensbedömningen så att den fokuserar på en bedömning av varje unionsprioritering med hänsyn tagen till ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser. Miljöbyrån föreslår vidare att miljökonsekvensbedömningen t.ex. skulle kunna behandla frågan om det är alltför stort fokus på vissa prioriteringar (t.ex. investeringar) och vad det innebär för andra prioriteringar sett ur ett helhetsperspektiv. Miljöbyrån anger vidare att för – och nackdelar kan spaltas upp i en tabell på ett tydligare sätt då unionsprioriteringarna kan ge upphov till både positiva och negativa effekter.

Kontigo hänvisar här till den åtgärd som vidtagits för att förtydliga och utveckla resonemangen i bedömningen som nämns ovan (med anledning av Producentförbundets kommentar). Vi har utvecklat texterna per insatsområde samt kompletterat dessa med tabeller. I tabellerna framgår en sammanställning av bedömningen av konsekvenser per aspekt; befolkning, landskapet, biologisk mångfald, resurser och klimat. Vi har även utvecklat beskrivningen av nollalternativet. Vad gäller att behandla frågan om det är alltför stort fokus på vissa prioriteringar så skulle vi vilja lyfta fram att det ur miljösynpunkt vore positivt med ett ännu större fokus på satsningar för miljömässig hållbarhet. Samtidigt är det svårt att tydligt avgränsa mellan åtgärdsområdena och säga att vissa är uteslutande positiva för miljön och att andra är uteslutande negativa. Det finns inslag av positiva inslag i samtliga delar. Återigen, utfallet beror på vilka ansökningar som beviljas.

Miljöbyrån anger också att klimatfrågan skulle kunna tas upp på ett tydligare sätt i MKB:n. Miljöbyrån anger att klimatfrågan visserligen berörs väldigt översiktligt i LBU-programmet, men i så fall borde en dylik brist ha uppmärksammats, då klimataspekterna i allra högsta grad ingår i EU-strategin. Kontigo delar Miljöbyråns bedömning av att klimataspekterna ingår i EU-strategin och att detta berörs översiktligt i programmet. Flera av de insatser som genomförs kan komma att påverka klimatet vilket nu framgår i de tabeller som lagts till i MKB.

Bilaga 1 Protokoll fört vid Avgränsningssammanträde för miljökonsekvensbedömningen av Ålands ESI- program 2014 - 2020

Tid: 25 februari 2013 kl. 13.00 – 14:00
Plats: Konferensrum "Rödhamn", Lagtinget

Närvarande:

Sölve Högman, Näringsavdelningens jordbruksbyrå (ordförande)
Leila Lindström, Näringsavdelningens jordbruksbyrå
Christel Lindholm, Näringsavdelningens allmänna byrå
Klara Spangenberg, Kontigo ab, MKB-ansvarig
Bjarne Lindström, ÅSUB, Ex Ante-ansvarig (sekreterare)

§ 1

Ordförande Sölve Högman hälsade alla närvarande välkomna och förklarade mötet öppnat. Han konstaterade vidare att avgränsningssammanträde i enlighet med gällande lagstiftning delgivits i form av en öppen inbjudan till allmänheten, dels på landskapsregeringens hemsida den 5 februari och dels genom annonsering i de två åländska dagstidningarna den 6 februari. I delgivningsbeskedet informerades också om bakgrunden till och syftet med avgränsningsmötet.

§ 2

MKB-ansvariga Klara Spangenberg från ex ante-utvärderargruppen presenterade bakgrunden och syftet med miljökonsekvensbedömningen, avgränsningssammanträdets roll samt utvärderarnas uppläggning och avgränsning av MKB-arbetet.

§ 3

I den efterföljande diskussionen framkom inga avvikande åsikter om det presenterade upplägget eller krav på tillägg och förändringar i strukturen på den kommande MKB-rapporten. Avgränsningssammanträdets slutsats blev därför att MKB-arbetet går vidare i enlighet med det under mötet presenterade upplägget.

Sölve Högman
Ordförande

Bjarne Lindström
Sekreterare

Bilaga 2 Material som använts vid utförande av MKB

Lagstiftning

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan

Landskapslag (2006:82) om miljökonsekvensbedömning

Landskapsförordning (2006:86) om miljökonsekvensbedömning

Landskapslag (2008:124) om miljöskydd

Landskapsförordning (2008:130) om miljöskydd

Förordningsförslag ESF, ERUF, EJFLU, EHFF avseende programperioden 2014-2020

EG-direktivet för vatten (2000/60/EG) med tillhörande Åtgärdsprogram för Ålands kust-, yt- och grundvatten 2009-2015

EU:s marina strategi (2008/56/EG) med tillhörande Ålands marina strategi, Sammanställningar och bedömningar enligt artikel 8, 9 och 10 i EU:s direktiv 2008/56/EG

Policy miljömål

EU:s strategi för hållbar utveckling, antagen 2006

EU:s tillväxtstrategi, Europa 2020, antagen 2010

Avfallsplan Åland, 2010

Ålands landskapsregering förslag till budget för landskapet Åland 2013

Regeringsprogram för samarbete, resultat och framtidstro, Meddelande nr 1/2011-2012

Arbetsdokument

Socioekonomisk nulägesbeskrivning, Bakgrundsanalys av Åland inför strukturprogrammen till EU 2014-2020, 2012-12-16, Ålands Landskapsregering

Protokoll och bilagor från strategigruppen för utarbetande av landskapets GSR-program 2014-2020 möte 14 dec 2012

Protokoll från strategigruppen för utarbetande av landskapets ESI-program 2014-2020 möte 25 januari 2013

Agenda och bilagor till strategigruppen för utarbetande av landskapets ESI-program 2014-2020 möte 22 mars 2013

Protokoll från strategigruppen för utarbetande av landskapets ESI-program 2014-2020 möte 22 mars 2013

Guidance document on ex-ante evaluation for The Programming Period 2014-2020, MONITORING AND EVALUATION OF EUROPEAN COHESION POLICY, European Regional Development Fund, European Social Fund, Cohesion Fund, June 2012

Kommissionens ståndpunkt om utvecklingen av partnerskapsavtal och program i Finland för perioden 2014–2020

Utkast till operativt program för ERUF/ESF 2014-2020

Utkast till Landsbygdsutvecklingsprogram EJFLU 2014-2020

Material från tidigare programperiod

Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland för perioden 2007-2013, inkl. MKB

Operativt program för Europeiska regionala utvecklingsfonden på Åland, inkl. MKB 2007-2013

Organisationer som intervjuats⁹

Ålands landskapsregering - Miljöbyrån

Ålands landskapsregering – Programorganisationen

repr. för Kommittén Omställning Åland

Ålands Producentförbund

Leader Åland

Agenda 21

⁹ Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet och Ålands Natur och Miljö har tillfrågats om att delta i en intervju men har inte deltagit.